

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

Диалог за отбрана и демокрация

Укрепване на свободата

11 ноември 2025 г.

зала „Роял“, хотел „София Балкан Палас“

Изказване на Руслан Стефанов, програмен директор, Център за изследване на демокрацията

Г-н министър-председател, уважаеми министри, Ваши Превъзходителства, дами и господа, колеги и приятели,

Добре дошли на първото издание на **Диалога „Отбрана и демокрация: Укрепване на свободата“**.

Тази седмица е време за размисъл и обновление. Тя съвпада с годишнината от **падането на Берлинската стена на 9 ноември 1989 г. и началото на демократичния преход в България на 10 ноември 1989 г.** Тези дати ни напомнят, че свободата не е даденост, тя трябва да бъде защитавана всеки ден. Днес, когато войната се е завърнала в Европа, трябва да помним, че свободата за едни често е геополитическа трагедия за други, и че нашата демократична устойчивост ще бъде изпитвана отново и отново.

Нашата среща идва във време, когато **европейските институции, пазари и общества** са изправени пред нови предизвикателства. Този диалог е признание, че **защитата на демокрацията вече е неразделна част от отбранителната политика** – редом с танковете и възпирането. Днешната програма – от сесиите „Защо се борим“ до „Силициевия щит“ и „Преодоляване на разделенията – демокрацията в нашите градове“ – ще очертае фронтите линии на тази по-широка борба: от военна устойчивост и гражданско овластяване до сигурни технологии и приобщаващо управление.

В Центъра за изследване на демокрацията нашата цел е проста, но амбициозна: **да помогнем на Европа да премине от осъзнаване към действие** – да преведем уроците на нашия регион в изграждането на **Европейски демократичен щит**, способен да открива, възпира и демонтира мрежите на **завладяване на държавата**, които подкопават свободата отвътре и отвън.

От затворени към отворени институции – гледната точка на ЦИД

Както подчертават **Нобеловите лауреати Дарон Аджемоглу и Джеймс Робинсън** в своята фундаментална книга „*Защо нациите се провалят*“, обществата просперираат не благодарение на богатство от ресурси, външна помощ или технократски рецепти, а когато **широки коалиции от граждани изграждат приобщаващи, отворени институции** – политически системи, които позволяват участие, защитават права, насърчават предприемчивостта и разпределят властта широко. За разлика от тях, **затворените институции** концентрират власт и богатство в тесен елит, задушават иновациите, отчетността и свободата.

В ЦИД прилагаме тази рамка през **призмата на завладяването на държавата** – съзнателното изкривяване на институциите от елити (или външни актьори), така че държавният апарат да служи на частни интереси, а не на обществения – макар и под привидността на демокрация. **Завладяването на държавата не е неизбежно.** Посткомунистическите преходи в Централна и

Източна Европа дават както силни примери, така и предупреждения колко трудно е изграждането на приобщаващи институции. Нашият регион имаше късмета да получи **огромни инвестиции и отворено, конструктивно партньорство от Европейския съюз, Норвегия, Швейцария, САЩ, Обединеното кралство и Канада**, които подкрепиха гражданското общество, доброто управление и институционалния капацитет.

Тези усилия **разшириха социалната основа на приобщаващите институции** – не просто формална демократизация, а утвърждаване на плурализма, баланса на властите и способността на гражданите да държат управляващите отговорни. Успешните преходи не подменят един елит с друг, а **овластяват широк кръг от обществени групи, медии и граждански организации.**

От завладяване към устойчивост на държавата

Изследванията на ЦИД през последните две десетилетия – **поредицата „Кремълският наръчник“** – показват как Русия е усъвършенствала съвременна форма на грабителство: **завладяването на държавата**. Чрез **корупция, енергийна зависимост, незаконни финансови потоци и контрол над информацията**, Кремъл изнася модел, който разяжда плурализма, обезсилва независимите медии и превръща пазарите в инструменти на външно влияние. Това е система, която възнагражда лоялността пред заслугите, мълчанието пред отчетността – **антиподът на приобщаващата демокрация.**

Мрежите на външно влияние използват слабите или корумпирани институции, за да упражняват натиск и да извличат ползи, подкопавайки демократичния плурализъм отвътре. Представеният днес анализ на ЦИД – *„Укрепване на свободата“* – отбелязва, че **както НАТО защитава границите, така ЕС и неговите държави членки трябва да защитават своите институции, информационно пространство и икономики.**

Оттук идва и нашият призив за **Европейски демократичен щит, Силициев щит** за технологичен суверенитет и **решителни мерки за демонтиране на мрежите на държавно завладяване** – чрез строга условност и постоянни инвестиции във върховенството на правото и отчетността.

Изводът е ясен: **приобщаващите институции са от решаващо значение за сигурността, не само за развитието.** Когато властта е споделена, отчетността е реална, а гражданското общество и медиите са свободни – държавата е устойчива.

Но когато властта е концентрирана, медиите са подчинени и авторитарни актьори придобиват влияние – демокрацията става уязвима.

Поглед напред

Днешните дискусии – за отчетността, гражданската устойчивост и демократичните шампиони, икономическата сигурност и суверенитета в изкуствения интелект – се обединяват около една цел: **да превърнем защитата на демокрацията в основен принцип на европейската политика.** С навлизането на ЦИД в своето петдесето десетилетие, ние виждаме своята мисия като **мост между свободата и сигурността, почтеността и иновациите, демокрацията и отбраната.** Нека този Диалог бъде **началото на широка коалиция за обновление** – където гражданското общество, бизнесът, медиите, академичната общност и институциите се обединяват, за да осигурят, че държавата работи за всички граждани. Защото в епоха на глобални сътресения истинската защита на Европа няма да дойде само от стени и оръжия, а от **устойчиви, приобщаващи и отговорни институции.**

Благодаря ви.